

Verspreiding ongewenst beeld via sociale media

Het rondzenden van compromitterende foto's en video's kan ernstige gevolgen hebben. Dit speelt vooral op de middelbare school en in het middelbaar beroepsonderwijs, maar komt ook op de basisschool voor, per ongeluk of met opzet. Een aantal tips zijn te geven om excessen te voorkomen en te weten wat te doen als het toch misgaat.

Scholen hebben te maken met compromitterende beelden van leerlingen (of leerkrachten) die online verspreid worden. Zoals: (naakt)foto's en vervelende memes (komisch bedoelde filmpjes of afbeeldingen met teksten erbij). Sinds de coronacrisis zijn daar nog allerlei varianten bijgekomen, waaronder screenshots van klasgenoten en docenten bij het online lesgeven. Meestal wil de jeugd hiermee gewoon lol trappen zonder kwaad te willen doen, maar ook andere motieven spelen een rol, zoals pesten of wraak nemen.

Verspreiding van dit soort beelden kan een enorme impact hebben. Het kan gevoelens van onveiligheid oproepen, het leerproces belemmeren, sociale problemen geven, of psychisch lijden tot gevolg hebben. Scholen dienen – ook wettelijk – een veilige omgeving te creëren voor de leerlingen en het personeel. Dat is lastig, omdat kinderen ook buiten school online zijn, en actief zijn in bijvoorbeeld WhatsApp-groepen of op TikTok.

Mede daarom is online veiligheid een gezamenlijke verantwoordelijkheid van ouders, school, leerlingen en externe partijen, zoals de politie. Binnenkort verschijnt een leidraad op de website van Kennisnet, die hier uitvoerig op ingaat. Hieronder wordt de context toegelicht aan de hand van een aantal termen en begrippen. Daarna is er aandacht voor preventie en wordt verteld welke wegen schoolbesturen en samenwerkingsverbanden kunnen bewandelen als zich toch een probleem voordoet.

Sociale media

Onder sociale media verstaan we: online platforms waarop je informatie kunt uitwisselen zonder tussenkomst van een professionele redactie. Voorbeelden zijn WhatsApp, Instagram, Snapchat, Facebook en Twitter. Medio 2021 is WhatsApp is nog steeds de populairste applicatie, gevolgd door Instagram en Snapchat. Daarnaast wordt er heel veel getwitterd. Een videoplatform is een internet-applicatie (website of app) voor het delen van filmpjes. De bekendste videoplatforms zijn YouTube, Vimeo en TikTok. Aangezien alle sociale media inmiddels video ondersteunen, verliest het specifieke begrip 'videoplatform' steeds meer aan betekenis. TikTok wordt steeds populairder, ook bij oudere jongeren.

Beeldverspreiding

Via sociale media kunnen teksten, beelden en audio met één druk op de knop gedeeld worden met klasgenoten of

desnoods de hele wereld. Vervolgens kan elke gebruiker die beelden gebruiken en ook weer delen met anderen, soms met een sneeuwbaaleffect tot gevolg. Een meme (internet-grap) is een grappig bedoelde foto of een kort filmpje dat verspreid wordt via sociale media of specifieke meme-accounts. De grap bestaat uit bewerking van het beeld of het toevoegen van een grappig tekstje. Dat klinkt onschuldig, maar kan kwetsend zijn voor de afgebeelde persoon. Bij beeldpesten worden er foto's of video's tegen iemands zin doorgestuurd of online gezet. Soms worden de beelden ook eerst bewerkt. Vervolgens kunnen die beelden viraal (via-via) verspreid worden. Het gaat om beelden die op de een of andere manier beschamend of kwetsend zijn. Sexting is online seks, variërend van flirten tot het verzenden van seksuele beelden, zoals naaktfoto's. Sexting is normaal experimenteergedrag dat past bij de leeftijd. Maar als er beelden van scholieren verzonden worden is dat strafbaar, omdat het wettelijk gezien om kinderporno gaat. Sexting wordt nog problematischer wanneer de sexting-beelden zonder toestemming van de betrokkenen verspreid worden. Dan is er sprake van shame-sexting.

Het is onvermijdelijk dat bepaald beeldmateriaal aanslaat, populair wordt en vervolgens eindeloos gekopieerd en onbeheersbaar herplaatst wordt. Terwijl plaatsing en verspreiding zo gemakkelijk is, is materiaal verwijderen absoluut niet eenvoudig. Platformbeheerders zijn vaak moeilijk bereikbaar, waardoor compromitterende foto's en video's niet snel verwijderd kunnen worden. Complicerende factor bij sommige sociale media zoals WhatsApp is bovendien dat alle berichten en beelden end-to-end versleuteld zijn,

waardoor de platformbeheerder – in dit geval Facebook – niet kan zien wat er verzonden respectievelijk gedeeld is. Verder is het lastig om te volgen wat er gebeurt in besloten groepen. Het beste kan men zich wenden tot een trusted flagger zoals HelpWanted. Dit soort organisaties (sites) hebben het recht en de middelen om aanstootgevende beelden à la minute te laten verwijderen.

Preventie

Tegenwoordig zijn de meeste kinderen al redelijk vroeg actief op internet, maar excessen vinden vooral plaats in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. Toch komen ontsporingen steeds vaker ook op basisscholen voor. Pesten is van alle tijden en daarbij komt nu ook online pesten. Door het massale gebruik van sociale media zonder goede controle zijn problemen gewoonweg niet meer te vermijden. Wel kan een school de kans op een exces verminderen, door de volgende adviezen in acht te nemen.

- **Maak goede afspraken**

Bied leerlingen en het personeel richtlijnen voor het gebruik van sociale media. Dat kan in de vorm van protocollen of plaatsing in de schoolgids. Het Handboek Digitale Geletterdheid is gratis te downloaden op de website van stichting Kennisnet. Benadruk de positieve aspecten van sociale media; het is belangrijk en leuk om met kinderen te praten over hoe je aardig kunt zijn voor anderen op internet. Informeer de leerlingen ook over hoe kwetsend het delen van beeldmateriaal kan zijn en benadruk de strafbaarheid van smaad en laster. Besteed er jaarlijks in alle klassen aandacht aan en laat de leerlingen zelf hun eigen regels bedenken (do's en don'ts, etiquette en mediawijsheid). Vermijd echter bangmakerij (angst is een slechte raadgever).

- **Maak een schoolveiligheidsplan**

Leg in een schoolveiligheidsplan vast wat er wordt gedaan tegen geweld, agressie, seksuele intimidatie, pesten, discriminatie, etc. en hoe dit alles voorkomen kan worden. Besteed in dit plan ook aandacht aan sociale media. Beschrijf daarbij wat er mis kan gaan, wat u doet om problemen te voorkomen en welke procedure wordt gevolgd bij calamiteiten.

Leg in het plan een verband met het pestprotocol: wat wordt er verstaan onder pesten bij het gebruik van sociale media? Wat zijn de sancties als er dingen misgaan? Zet er ook een onderdeel in over afstandsonderwijs: wat zijn de regels waaraan leerlingen zich moeten houden? Wat wordt er niet getolereerd en wat zijn de sancties? Heeft de school afspraken gemaakt met een vaste contactpersoon bij de politie over mogelijke online incidenten, dan kunnen die ook in het schoolveiligheidsplan genoemd worden.

En als het dan toch fout gaat?

Stap 1: definieer het probleem

Ga na wat er aan de hand is en wat de impact ervan is. Raadpleeg het slachtoffer en de ouders, en inventariseer hun wensen. Gebruik hierbij de Checklist gesprek slachtoffer en

bepalen omvang & impact (Stappenplansexting.nl), ook als er sprake is van andere problematiek dan sexting. Betrek de vertrouwenspersoon en bedenk wat er nodig is om het slachtoffer een veiliger gevoel te geven.

Stap 2: onderneem actie

De eerste reflex zal zijn om het schadelijke beeldmateriaal zo snel mogelijk te (laten) verwijderen. Dat is echter gemakkelijker gezegd dan gedaan omdat het zoals gezegd moeilijk is om in contact te komen met de platforms en beelden zich razendsnel verspreiden.

Scholen kunnen de volgende acties ondernemen:

- Ga in overleg met de politie, eventueel via Meldknop.nl
- Volg de checklist van StappenplanSexting.nl bij seksuele beelden
- Neem contact op met HelpWanted.nl
- Ga na of er psychologische hulp nodig is

Stap 3: Communiceer

Adviseer ouders (en ook leerlingen) om niet online te reageren. Dat kan escalatie in de hand werken en heeft het risico dat de ware identiteit van het slachtoffer bekend

wordt. Leerkrachten krijgen ongetwijfeld vragen, van ouders en van leerlingen. Help hen met goede, heldere informatie die zij weer door kunnen geven. Hierbij kan gebruikgemaakt worden van de leidraad 'Vertrouwenswerk op school: een effectieve probleemaanpak' van stichting School en Veiligheid.

Praat ook in een vroeg stadium met de klasgenoten van het slachtoffer (als het slachtoffer en de ouders dat goedvinden). Dit moet er in elk geval worden besproken:

- Vertel op hoofdlijnen wat er speelt.
- Vertel wat het emotioneel doet met het slachtoffer.
- Geef aan wat de gevolgen zijn als kinderen de beelden hebben gedeeld. Waarschijnlijk hebben ze dan een strafbaar feit gepleegd.

Gaat het om een grote zaak en hebben veel leerlingen de beelden gezien, dan moet er met alle leerlingen worden gesproken. Daarvoor zijn ook speciale organisaties in te huren, zoals Bureau Halt en Bureau Jeugd en Media. Draag de leerlingen op om belastend materiaal uit hun telefoon te verwijderen en verbied verdere verspreiding. Waarschijnlijk lukt het niet helemaal om al het beeld te laten verdwijnen binnen de school, maar dat is geen reden om deze stap achterwege te laten.

Tot slot

'Beter voorkomen dan genezen' is de les bij het tegengaan van de verspreiding van ongewenste beelden via sociale media. Ga er echter van uit dat het niet altijd te voorkomen is, dus wees voorbereid! Heeft u vragen, wendt u zich dan tot de stichting School en Veiligheid. U kunt ook contact opnemen met de auteur van dit artikel.

Voor de internetadressen behorend bij dit artikel, zie www.pomagazine.nl/literatuur

Auteur: Remco Pijpers

Strategisch adviseur digitale geletterdheid bij Stichting Kennisnet
r.pijpers@kennisnet.nl